

HØGSKOLEN
I SØR-TRØNDELAG

Fagplan for Helse- og sosialfagutdanningene Sykepleierutdanningen

30 felles studiepoeng

Høgskolen i Sør-Trøndelag
Avdeling for helse- og sosialfag
2003

Godkjent av avdelingsstyret AHS 28.04.1999

Revidert 17.04.2002, 19.06.2002, 18.12.2002 og 27.08.2003

DEL I – MÅL OG ORGANISERING

1. INNLEDNING.

Foreliggende fagplan bygger på nasjonal rammeplan for felles 5 og 10 vekttall for helse- og sosialfagutdanningene. Rammeplanen ble godkjent 8.12. 94, og er obligatorisk for Audiolog-, Barnevernpedagog-, Bioingeniør-, Ergoterapeut-, Fysioterapeut-, Radiograf-, Sosionom-, Sykepleier- og Vernepleierutdanning. Ved å legge vekt på felles innhold i vitenskapsteori, forskningsmetode, etikk og samfunnsfag, vil rammeplanen – og foreliggende fagplan – bidra til økt samarbeid mellom yrkesgrupper som ofte utfører sine tjenester overfor de samme brukere, og til å realisere samordning i høgskolesektoren.

I henhold til kvalitetsreformen innføres begrepet studiepoeng fra høsten 2002. 1 vekttall tilsvarer 3 studiepoeng.

Rammeplanen fastsetter følgende felles mål for utdanningene:

”Helse- og sosialfagutdanningene har som overordnet mål å utdanne reflekterte yrkesutøvere som setter mennesket i sentrum, og som kan planlegge og organisere tiltak i samarbeid med brukere og andre tjenesteytere.” (Rammeplanen s. 8).

Felles innholdsdel skal ha følgende formål:

”Den felles innholdsdelen skal bidra til å utdanne yrkesutøvere som:

- tar utgangspunkt i brukernes behov i sitt arbeid, og som kan planlegge og organisere tiltak i samarbeid med de mennesker det gjelder*
- har evne til å reflektere over og begrunne sin virksomhet i forhold til overordnede faglige og etiske perspektiver, og kan se sin egen yrkesrolle i et kritisk lys*
- tar medansvar for tilbakemelding til faglige og politiske myndighet om årsaker til hjelpebehov og virkning av tiltak og uheldige samfunnsforhold*
- kan bidra til at den som trenger hjelp fra helse- og sosialsektoren får et egnet tilbud*
- har kunnskap om organisasjonens plass i samfunnet og egen plass i organisasjonen*
- har kunnskap om andre yrkesgrupper, og som kan vurdere egen og andres kompetanse i konkrete samarbeidssituasjoner.”(Rammeplanen, s. 9).*

Felles innholdsdel omfatter fagene:

1. Vitenskapsteori og forskningsmetode og etikk

1A	Vitenskapsteori og forskningsmetode	6 studiepoeng
1B	Etikk	9 studiepoeng

2. Samfunnsfaglige emner

2A	Stats- og kommunalkunnskap, helse- og sosialpolitikk	9 studiepoeng
2B	Kommunikasjon, samhandling og konfliktløsning	6 studiepoeng

Foreliggende fagplan gir nærmere anvisninger for innhold og organisering i henhold til dette. Fagplanen er utarbeidet av et utvalg nedsatt av avdelingsstyret, med representanter for alle

berørte utdanninger. Utvalget har nedsatt underutvalg for utvikling av spesifiserte planer for innhold og pensum for hvert av overnevnte emner. Disse er lagt til grunn for fagplanen. Underutvalgene har levert til dels omfattende utredninger og vurderinger på sine respektive områder. Disse er bare delvis tatt med i selve fagplanen, men følger som uttrykt vedlegg til denne.

Høgskolen i Sør-Trøndelag, Avdeling for helse- og sosialfag, rommer 6 av de 8 helse- og sosialfagutdanningene som omfattes av rammeplanen. Dette gir avdelinga særegne muligheter for å realisere rammeplanens intensjoner om samarbeid mellom yrkesgrupper på det helse- og sosialfaglige området. Men samordning og samarbeid mellom utdanninger med ulike spesifikke fagplaner – og med et stort antall studenter – stiller samtidig avdelinga overfor store utfordringer, både av faglig og organisatorisk art.

Fagplanen fremmes derfor som midlertidig plan for en periode på 3 år. Fagplanens bestemmelser er bevisst utformet med tanke på muligheter for utprøving av ulike løsninger. Avdelinga forutsetter at virksomheten evalueres kontinuerlig, og at endelig fagplan utarbeides etter de erfaringer en gjør i prøveperioden..

2. MÅL.

Rammeplanens mål framhever *refleksjon* og *samarbeid* som sentrale begrep. Avdelinga vil peke på at de to begrepene kan betraktes som gjensidige forutsetninger for hverandre: samarbeid forutsetter refleksjon og erkjennelse av andres forutsetninger og evt. rett til delaktighet. Samtidig vil møte med andre i forpliktende samarbeid stimulere til refleksjon over faglige oppgaver, og over egne ressurser, muligheter og begrensninger.

Rammeplanen legger vekt på den betydning felles innholdsdel kan ha for samarbeid m.v. ved framtidig yrkesutøvelse. Avdelinga vil peke på at felles innholdsdel også har egenverdi for studentenes studiesituasjon, og for avdelingas faglige utvikling.

Felles innholdsdel gir dessuten muligheter for mer effektiv utnytting av avdelingas faglige ressurser. Avdelinga forutsetter at det faglige ansvaret fordeles slik at lærere fordyper seg i enkelte emner med sikte på undervisning for flere utdanninger, samlet eller enkeltvis. En antar at dette vil gi positive faglige utfordringer for tilsatte, og tilsvarende faglige gevinster for studentene.

Avdeling for helse- og sosialfag legger følgende mål til grunn for felles innhold i helse- og sosialfagutdanningene:

Avdeling for helse- og sosialfag bidrar til å realisere nasjonale mål om å utdanne reflekterte yrkesutøvere som setter mennesket i sentrum, og som kan planlegge og organisere tiltak i samarbeid med brukere og andre tjenesteytere. Studiet tar sikte på at:

- *studentene skal forberedes til framtidig yrkesutøvelse gjennom innføring i sentrale og felles problemstillinger i det helse- og sosialfaglige yrkesfeltet,*
- *studenter og tilsatte skal lære hverandre og de respektive utdanninger å kjenne gjennom samhandling om felles og yrkesrelevante problemstillinger,*
- *studenter og tilsatte skal utvikle og oppleve personlig og faglig fellesskap ved avdelinga,*

- studenter og tilsatte skal utvikle felles kultur for faglig utvikling og samhandling ved avdelinga,
- avdelinga skal ha god samordning av faglige og materielle ressurser.

3. INNHOLD OG ORGANISERING.

3.1. Kvantitative rammer.

Felles 30 studiepoeng svarer til 20 ukers full tids studium, og et pensum på ca. 2000 sider. Fordelt på de enkelte emner gir dette følgende omfang:

4. Vitenskapsteori og forskningsmetode og etikk

1A	Vitenskapsteori og forskningsmetode	4 uker, 400 sider
1B	Etikk	6 uker, 600 sider

2. Samfunnsfaglige emner

2A	Stats- og kommunalkunnskap, helse- og sosialpolitikk	6 uker, 600 sider
2B	Kommunikasjon, samhandling og konfliktløsning	4 uker, 400 sider

Studiet fordeles på alle 3 studieår, men uten at fagplanen vil fastsette fordeling av tema eller omfang for det enkelte år.

Innhold og pensum for de enkelte emner går fram av fagplaner og veiledende litteraturlister (vedlegg).

3.2. Organisering.

Gjennomgang av pensum og undervisning ved de respektive utdanninger viser at disse allerede har tilstrekkelig felles fagstoff til å tilfredsstille rammeplanens krav. I tråd med avdelingas mål ønsker en å utnytte de særegne muligheter avdelinga har for direkte samarbeid mellom utdanningene. Studiet er derfor organisert som *felles undervisning* på avdelingsnivå, d.v.s. for samtlige av de berørte utdanningene, og mellom flere institutt, samt ordinær undervisning ved de enkelte institutt.

Forholdet mellom felles og ordinær undervisning er vurdert ut fra både faglige og praktiske hensyn. De berørte utdanningene har ulike fagplaner, med ulik progresjon og plassering av fagstoff fra 30 felles studiepoeng, eller stoff som er relevant for dette. Det er derfor faglig uhensiktsmessig – og praktisk umulig – å binde alle utdanninger til samme progresjon. Felles undervisning stiller dessuten store krav til praktisk organisering.

Foreliggende fagplan forutsetter derfor at hovedtyngden av undervisninga i 30 felles studiepoeng organiseres dels av de enkelte institutt, dels i samarbeid mellom disse. Fagplanen formulerer imidlertid *minstekrav* til felles undervisning. Disse er bindende for avdelinga og instituttene.

Avdelinga oppretter eget utvalg med ansvar for avdelingsovergripende felles undervisning, og for å påse at fagplanen for øvrig imøtekommes. Utvalget har dessuten ansvar for løpende evaluering av studiet.

3.2.1. Felles undervisning.

Felles undervisning er dels organisert på avdelingsnivå, dels i samarbeid mellom flere institutt.

Følgende minstekrav gjelder for felles undervisning:

- a) 1. studieår:** Minimum 4 dager settes av til felles undervisning på avdelingsnivå, d.v.s. for samtlige studenter i årskullet. Studentene organiseres i grupper på tvers av utdanninger. Tema skal fortrinnsvis hentes fra kommunikasjon, samhandling, konfliktløsning (delemne 2B).
- b) 2. studieår:** Minimum 4 dager settes av til felles undervisning organisert av instituttene. Instituttene utarbeider tverrfaglige tema hentet fra de fire fagplanene som omfattes av felles innholdsdel, med særlig vekt på etikk (delemne 1B). Arbeidsformen skal inkludere samarbeid mellom minst tre institutt, og skal omfatte arbeid i tverrfaglige grupper. Det er en forutsetning at en i gjennomføring og vurdering av gruppearbeidene anvender kunnskaper og ferdigheter fra felles undervisning i 1. studieår.
- c) 3. studieår:** Minimum 4 dager settes av til tverrfaglig arbeid med kasusoppgave med tema og elementer fra de fire fagplanene som omfattes av felles innholdsdel. Arbeidsformen skal inkludere samarbeid mellom minst tre institutt, med studentene organisert i grupper på tvers av utdanninger. grupper. Det er en forutsetning at en i gjennomføring og vurdering av gruppearbeidene anvender kunnskaper og ferdigheter fra felles undervisning i 1. studieår.
- d) Metode:** Avdelinga arrangerer årlige kurs i vitenskapsteori og forskningsmetode. Kurset omfatter innføring i vitenskapsteori (6 timer), samt 24 timer felles undervisning i øvrige emner fra fagplanen. De enkelte instituttene bestemmer selv når i studieforløpet deres studenter skal gjennomføre kurset.
- e) 1.studieår:** Felles forelesningsrekke for 1. studieår i grunnbegrep i temaene: Etikk, kommunikasjon og organisasjonsteori.

Overnevnte minstekrav forutsettes å dekke 12 av de 30 studiepoeng som omfattes av felles innholdsdel.¹

¹ Det forutsettes at fellesundervisning omfatter 6 timer daglig, samt at andel av tilhørende pensum ligger noe over det som ellers er vanlig.

3.2.2. Ordinær undervisning.

Fagstoff som ikke omfattes av felles undervisning i h.h.t. overnevnte minstekrav organiseres av det enkelte institutt.

Avdelinga vil imidlertid oppfordre til samarbeid mellom instituttene ut over minstekravene. Dette kan gjelde felles undervisningsopplegg av samme type som nevnt over, utveksling av undervisningsopplegg, utveksling av lærekrefter o.l.

Avdelinga regner likevel med at en del av lærestoffet fra felles innholdsdel bør knyttes til problemstillinger som er særegne for den enkelte utdanning.

3.3. Oppmøte og evaluering.

Det er obligatorisk deltakelse ved felles undervisning (pkt. a-d over). Studenter som tidligere har gjennomført kurs i vitenskapsteori og forskningsmetode kan unntas fra oppmøteplikten i pensumbaserte forelesninger ved metodekurset (pkt. d), men må delta i evt. gruppeaktiviteter knyttet til dette.

Instituttene kan pålegge ytterligere oppmøteplikt, f.eks. til undervisning der studentenes medvirkning er viktig for egen og andres læring, eller dersom tema for undervisningen er utilstrekkelig dekket i pensumlitteratur.

Fagstoffet i felles innholdsdel evalueres gjennom instituttene ordinære eksamener. Instituttene skal påse at element fra felles innholdsdel tas med i de eksamener der dette er naturlig. Instituttene kan pålegges å gjøre rede for dette overfor utvalget for felles innholdsdel.

3.3.1 Oppmøte, evaluering, utdyping, vedtatt i A-sak 220/02 og 93/03

- Obligatorisk oppmøte til undervisning skal kontrolleres. Utvalget har ansvar for at det utarbeides lister som sendes rundt til studentene i løpet av fellesundervisningen hvor studentene bekrefter sitt oppmøte på samtlige dager.
- Listene sendes deretter til det enkelte institutt som deltar i undervisningen.
- Studenter kan ha fravær på maks 20 % fra hvert tema med fellesundervisning.
- Studenter som har et fravær ut over 20 % må i stedet innlevere et arbeidskrav/forprøve innen en fastsatt dato.
- Utvalget ved hver arbeidsgruppe har ansvar for å utarbeide problemstillinger til et arbeidskrav til studentene som må samarbeide om dette i grupper. Utvalget vil i samarbeid med instituttlederne sørge for at arbeidskravene evalueres til bestått/ikke bestått.
- Hvis studentens fravær er større enn 20 % og arbeidskrav deretter ikke innlevert, skal studenten nektes å gå opp til eksamen i inneværende semester/studieår.

Nærværspunkt beregnes ut fra hvert enkelt delemne og beregnes ikke sammen med den øvrige obligatoriske undervisningen ved utdanningene.

Avviklingen av arbeidskravene skjer på følgende måte:

- Studentene som ikke har deltatt i fellesundervisningen samles i grupper (10 – 12 studenter i hver gruppe).
- Gruppen tildeles en oppgave som svarer til emnet/temaet i fellesundervisningen de primært skulle deltatt i.
- Gruppen løser/arbeider med oppgaven etter et oppsett laget av lærerne for dette emnet.
- En lærer godkjenner umiddelbart gruppeoppgavene til bestått/ikke bestått (for eksempel gjennom å delta i deler av gruppas diskusjon, vurdering av gruppas framlegg, ev. andre måter).
- Dersom tverrfaglig gruppearbeid ikke er praktisk gjennomførlig, gis individuelle arbeidskrav.

3.4. Ansvar og oppgaver.

Avdelingsstyret oppnevner utvalg for felles innholdsdel for 2 år av gangen. Utvalget ledes av dekanus, eller av en som oppnevnes på dennes vegne. Utvalget skal dessuten ha 1 medlem fra hvert av minst 3 institutt, fortrinnsvis instituttleder eller en som oppnevnes på dennes vegne.

Utvalget skal:

- *Ha overordnet ansvar for innhold og organisering av felles innholdsdel, herunder:*
- *ha ansvar for planlegging og gjennomføring av felles undervisning på avdelingsnivå (jfr. pkt. a og d over), evt. ved egne utvalg for faglig og praktisk gjennomføring,*
- *innhente informasjon fra instituttene om undervisningsopplegg og undervisning som er tillagt instituttene (pkt. b-c over, og ordinær undervisning), samt påse at formelle krav følges opp vedr. tilstedeværelse og eksamener,*
- *gjennomføre evaluering av innhold, organisering og praktiske forhold vedr. avdelingas samlede undervisning i felles innholdsdel, samt foreta de løpende justeringer dette innebærer.*

Instituttene – sammen og/eller enkeltvis – er ansvarlige for planlegging og gjennomføring av undervisning m.v. som ikke omfattes av overnevnte.

DEL II – MÅL OG INNHOLD I DE ENKELTE EMNER

4. INNLEDNING.

Følgende planer for de enkelte delemner bygger på utredninger utarbeidet av egne utvalg oppnevnt for formålet. Utvalgene har utarbeidet til dels omfattende utredninger, som delvis faller utenfor det som er naturlig å ta med i selve fagplanene. Utredningene vil imidlertid være til nytte for praktisk planlegging og gjennomføring av studiet. Disse følger derfor som utrykte vedlegg til fagplanen.

Utvalgene har fremmet forslag om progresjon og plassering av de enkelte emner på studieår og semester. Sistnevnte tidsangivelser er sløffet i fagplanen. Vi har derimot stort sett beholdt den foreslåtte progresjonen, d.v.s. rekkefølge av emner. Med dette ønsker vi å legge til rette for fleksibel tilpasning mellom denne fagplanen og utdanningenes yrkesspesifikke fagplaner.

I stedet for bundet pensum har planen *veiledende litteraturlister* for de enkelte delemner. Det forutsettes at disse benyttes for å konkretisere pensum i h.h.t. kravene i pkt. 3.1. i hvert enkelt tilfelle. Litteraturlistene er plassert som vedlegg til planen, slik at disse kan oppdateres uten ny behandling i avdelingsstyret.

5. VITENSKAPSTEORI, FORSKNINGSMETODE OG ETIKK.

5.1. Plan for delemne 1A – Vitenskapsteori og forskningsmetode.

5.1.1. Mål.

Studentene skal:

- *tilegne seg kunnskaper om vitenskap og vitenskapelig metode for å kunne lese forskningsrapporter og nyttiggjøre seg forskningsresultater i sin yrkesutøvelse*
- *lære å begrunne sine handlinger overfor brukerne, overfor andre yrkesutøvere og overfor arbeidsgivere*
- *forberedes til å kunne utføre prosjektarbeid og å kunne dokumentere eget arbeid. (Rammeplanen s. 10).*

Avdelinga legger vekt på at studentene:

- *kjenner grunnleggende problemstillinger innen almen vitenskapsteori, med særlig vekt på problemstillinger som er relevante for yrkesutdanning (påstandskunnskap/-fortrolighetskunnskap),*
- *kjenner oppbyggingen av vitenskapelige rapporter, og retningslinjer og metoder for kildebruk,*
- *har forståelse for grunnleggende statistisk materiale,*
- *kan finne fram til relevante vitenskapelige publikasjoner ved bruk av bibliotek, databaser, elektroniske søkeverktøy m.v.,*
- *kan gjennomføre mindre undersøkelser ved bruk av intervju, observasjon eller enquirer, samt vurdere de etiske sidene ved disse.*

5.1.2. Innhold.

a) Vitenskapsteori:

- *Filosofiske og historiske perspektiv på sannhet, kunnskap, vitenskap,*
- *Ulike syn på vitenskapelighet fra antikken til vårt århundre. Forholdet mellom teori, empiri, praksis. Kvantitativ og kvalitativ tilnærming,*
- *Samfunns- og naturvitenskapelige perspektiv.*
- *Påstandskunnskap og fortrolighetskunnskap.*

b) Forskningsmetode:

- Forskningsprosessen,
- Problemformuleringer (tema/spørsmål/hypotese), valg av metode,
- Kvantitative og kvalitative metoder,
- Innhenting av data, kildebruk og kildekritikk,
- Data-analyse, enkle statistiske mål og presentasjonsformer,
- Formidling, presentasjon, rapport.

c) Forskningsetikk:

- Forskningens nytte og farer,
- Forskningsetiske grunnprinsipper, koder, deklarasjoner og komiteer,
- Stigmatisering, personopplysninger og –registre.
- Samtykkeproblematikk,
- Taushetsplikt og anonymisering,
- Respekt og solidaritet, frivillighet, menneskeverd, og beskyttelse av utsatte grupper.

5.1.3. Plassering og arbeidsformer.

Avdelinga arrangerer årlige kurs for alle utdanninger (jfr. 3.2.1. pkt. d). Kursene omfatter felles undervisning og gruppearbeid. Det forutsettes at dette følges opp ved prosjektarbeid/-fordypningsoppgaver ved de enkelte institutt.

Kurset er obligatorisk for alle studenter, men instituttene står fritt i å fastsette når studentene skal gjennomføre dette. Avdelinga anbefaler imidlertid at studentene gjennomfører kurset innen utgangen av 2. studieår.

5.2. Plan for delemne 1B – Etikk.

5.2.1. Mål.

Studentene skal:

- *Utvikle et helhetlig syn på mennesket og respekt for menneskets integritet og rettigheter*
- *utvikle forståelse for etiske dilemmaer på samfunnsplan knyttet til helse- og sosialpolitikken og konsekvensene for levkår og velferd*
- *oppøve evne til å avsløre verdikonflikter og etiske dilemmaer i praktisk helse- og sosialarbeid på individ-, gruppe- og samfunnsnivå, og oppøve evne til etisk refleksjon og utvikle etisk handlingsberedskap. (Rammeplanen, s. 11).*

Avdelinga legger vekt på at studentene:

- *kan skille mellom personlige, faglige og samfunnsmessige verdier,*

- *kan anvende etisk refleksjon på konkrete problemstillinger fra yrkesfeltet,*
- *erkjenner de etiske forpliktelser som helse- og sosialfaglig arbeid innebærer, og tar ansvar for høy etisk standard i yrkesfeltet.*

5.2.2. Innhold.

a) Grunnleggende begrep og teorier:

- Verdibegrepet
- Menneskerettighetene
- Etikk, moral og praktisk handling
- Etiske teorier: pliktetikk, sinnelagsetikk, konsekvensetikk og omsorgsetikk
- Livssynstradisjoner

b) Etikk og yrke:

- Yrkesetiske prinsipper og verdier
- Forholdet jus – etikk
- Taushetspliktens etiske sider
- Den etiske refleksjonsprosess
- Makt, tvang og kontroll

c) Etikk, politikk og organisasjon:

- Samfunnsutvikling, normer og verdier i forhold til utfordringene i helse- og sosialsektoren
- Likhet/ulikhet, fordelingsproblematikk,
- Prioriteringer i helse- og sosialsektoren i etisk perspektiv
- Offentlighet og privatisering i helse- og sosialsektoren i etisk perspektiv

d) Etikk og praksis:

- Arbeid med grunnleggende og aktuelle problemstillinger, generelt og i forhold til yrkesfeltet. Identifisering av handlingsrom, og vurdering av etiske konsekvenser av ulike løsninger.

5.2.3. Plassering og arbeidsformer.

Delemnet er gjennomgående og fordeles på alle studieår, fortrinnsvis i den rekkefølge som er angitt over.

Delemnet egner seg for samarbeid mellom flere utdanninger, og for arbeid i tverrfaglige grupper. Det må legges vekt på arbeid med konkrete problemstillinger, individuelt og i grupper.

Det forutsettes at de enkelte utdanninger viderefører delemnet på yrkesspesifikke problemstillinger.

6. SAMFUNNSFAGLIGE EMNER.

6.1. Plan for delemne 2A – Stats- og kommunalkunnskap, helse- og sosialpolitikk.

6.1.1. Mål.

Studentene skal tilegne seg kunnskaper om:

- *Forvaltningsnivåer og beslutningsprosesser*
- *velferdssamfunnet og helse- og sosialpolitikken*
- *relevante lover, om lovgrunnlag og rettssikkerhet*
- *rammene for eget arbeid og oppgavefordelingen mellom yrkesgruppene*
- *hvordan prioriteringer i samfunnet generelt, og i helse- og sosialsektoren spesielt, får konsekvenser for ulike brukergrupper*
- *hvordan de selv kan påvirke helse- og sosialpolitikken. (Rammeplanen s. 12).*

6.1.2. Innhold.

a) Velferd og forvaltning:

- Velferdsstatstenkning, velferdsstaten i historisk perspektiv
- Oppbygging av politisk og administrativ forvaltning, lokalt, regionalt og sentralt
- Oppgavefordeling, med vekt på helse- og sosialtjenestene
- Lovgivning og budsjettbeslutninger
- Juridisk metode
- Rettssikkerhet og taushetsplikt

b) Velferd, helse og rettigheter:

- Økonomi, helse og sosial velferd
- Utvikling av sosial velferd og helse i befolkningen
- Sosialpolitiske nasjonale mål og satsingsområder
- Organisering, styring og finansiering av spesialisthelsetjenesten
- Helse- og sosialrett: rettigheter til tjenester, rettigheter vedr. saksbehandling, personvern, taushetsplikt, innsynsrett, klage, rettigheter vedr. selvbestemmelse, brukarmedvirkning, tvangsbestemmelser.

c) Organisering, samspill og samarbeid.

- Rettslige, strukturelle og faglige rammer for tverrfaglig og flerfaglig samarbeid
- Offentlig økonomi: avveining mellom tilgjengelige ressurser, befolkningens etter-spørsmål, og prioriterte mål for helse- og sosialtjenestene
- Privat innsats gjennom: egenomsorg, uformell omsorg, frivillige organisasjoner. markedsbestemte tjenester som konkurrent og/eller supplement
- Ressursutnyttelse, kvalitetssikring, kvalitetsutvikling, internkontroll
- Kommunens helse- og sosialtjeneste: oppgaver, organisering, lover og forskrifter.

6.1.3. Plassering og arbeidsformer.

Delemnet er gjennomgående og fordeles på alle studieår, fortrinnsvis i den rekkefølge som er angitt over.

Delemnet egner seg for samarbeid mellom flere utdanninger, og for arbeid i tverrfaglige grupper. I 3. studieår bør det legges spesiell vekt på tverrfaglig samarbeid, med løsning av bruker/klient-situasjoner der studentene trekker veksler på egne praksisstudier så vel som teoretisk lærestoff (jfr. 3.2.1. pkt. c). Studentgruppene må være bredt sammensatt, og sammen utarbeide rapport om sine drøftinger vedr. brukerproblematikken.

6.2. Plan for delemne 2B – Kommunikasjon, samhandling og konfliktløsning.

6.2.1. Mål.

Studiet skal bidra til at studentene kan:

- *samhandle med brukere og samarbeidspartnere på en faglig god og etisk forsvarlig måte*
- *samhandle med andre på en måte som bidrar til å skape trygghet, tillit, respekt og anerkjennelse, og som fremmer selvstendighet og medvirkning*
- *tilegne seg kunnskaper om samarbeidsformer og andre faggruppers kompetanse.*

Avdelinga legger vekt på at studentene:

- *kjenner grunnleggende begreper, teorier og problemstillinger vedr. mellom-menneskelig kommunikasjon og samhandling*
- *er bevisst på den betydning egen personlighet, erfaring, kulturell og faglig referanseramme og verdier kan ha for samhandling med andre*
- *har erfaring fra arbeid i grupper og i ulike gruppekulturer, og kan reflektere over betydningen av kulturelle betingelser for beslutninger og problemløsning*
- *kjenner problemstillinger, teorier og begreper vedr. rollen som profesjonell yrkesutøver som skal yte bistand til andre, samt kunne reflektere over brukeres opplevelse av egen situasjon, og forstå hans/hennes handlinger i lys av dette*
- *kjenner egen og andre faggruppers arbeidsområde og kompetanse, og kunne gjøre rede for hva som kjennetegner egen utdanning og yrke overfor andre*
- *har ferdigheter i samarbeid med andre yrkesgrupper, samt kunne reflektere over og forstå egen og andres atferd i samhandlingsperspektiv*
- *har kunnskaper om ulike typer konflikter og om hvordan disse kan håndteres.*

6.2.2. Innhold.

a) Kommunikasjon, gruppe og kultur.

- Mellommenneskelig kommunikasjon
- Grunnleggende kommunikasjonsteori

- Handlingskompetanse (instrumentell) og samhandlingskompetanse (relasjonell) i utdanning til arbeid med mennesker
- Å arbeide i grupper, gruppeprosesser
- For-forståelse, tolking og samhandling
- Forholdet mellom egenutvikling og profesjonell utvikling
- Samhandling og kjønn
- Kulturmøter, kulturforståelse og tverrkulturell samhandling
- Rasisme og diskriminering på grunnlag av egenskaper og tilhørighet
- Profesjon, fag og kultur.

b) Tjenesteytere og tjenestemottakere:

- Relasjoner fagperson – brukere
- Kommunikasjon og yrkesrolle
- Ansvar, makt, ulikhet, avhengighet og autonomi
- Brukerorientering – brukerperspektiv – brukermedvirkning.

c) Yrke, samarbeid og konflikt:

- Framtidig yrkesrolle
- Profesjonssosiologi
- Yrkessosialisering som prosess
- Tverrfaglig arbeid i grupper/lag
- Tverrkulturell kommunikasjon og samhandling i organisasjoner
- Ulike faglige tradisjoner i helse- og sosialsektoren, og deres betydning for samhandling mellom yrkesgrupper
- Ulike forklaringsmodeller for atferd i organisasjoner
- Funksjonelle og dysfunksjonelle konflikter
- Hovedstrategier i arbeid med konflikter.

6.2.3. Plassering og arbeidsmåter.

Delemnet introduseres gjennom felles undervisning i 1. studieår (jfr. 3.2.1. pkt. a), men forutsettes tatt opp i alle tre studieår, fortrinnsvis i den rekkefølge som er angitt over.

Delemnet forutsetter stor vekt på samarbeid mellom flere utdanninger, og arbeid i tverrfaglige grupper. Arbeidsformene må tilpasses og varieres i forhold til innholdet. Det bør legges vekt på veksling mellom teori, refleksjon, drøfting og praktiske øvinger for å utvikle studentenes forståelse av og ferdigheter i kommunikasjon og samarbeid med andre. Det forutsettes dessuten at forståelse og ferdigheter videreføres i gruppearbeid i andre deler av felles undervisning, og i studiet for øvrig.

**VEDLEGG – VEILEDENDE LITTERATUR
FOR 30 FELLES STUDIEPOENG
HELSE- OG SOSIALFAGUTDANNINGENE**

VITENSKAPSTEORI OG FORSKNINGSMETODE

- Aadland, Einar: **Og eg ser på deg...** Tano 1997
- Dalland, Olav: **Metode og oppgaveskriving for studenter.**
- Halvorsen, Knut: **Å forske på samfunnet.**

ETIKK

- Aadland, E: **Etikk for helse- og sosialarbeidarar.** Det Norske Samlaget, 1996
- Christoffersen, S.Aa.: **Handling, person, samfunn. Innføring i grunnlagsetikk for helse og sosialfagene.** Tano 1997
- Lingås, L.G.: **Over andres dørstokk. Yrkesetikk i arbeid hjemme hos klienter og pasienter.** Kommuneforlaget 1996
- Nordtvedt, P: Omsorgsetikk og følelser i omsorgspraksis. I: Vetlesen, A.J., Nordtvedt, P.: **Følelser og moral.** (s. 143-158). Ad Notam Gyldendal 1994
- Skau, G.M.: **Mellom makt og hjelp.** Tano 1996
- Tranøy, K.E.: **Medisinsk etikk i vår tid.** Sigma 1994
- Yrkesetiske retningslinjer for de enkelte utdanninger.

STATS- OG KOMMUNALKUNNSKAP – HELSE- OG SOSIALPOLITIKK

- Hallandvik, J.E.: **Helsetjeneste og sosialpolitikk.** Universitetsforlaget 1997
- Halvorsen, K.: **Grunnbok i helse- og sosialpolitikk.** Tano 1996
- Kjønstad, A. & Syse, A.: **Velferdsrett II** (kap. 1 – 4, kap. 8). Ad Notam Gyldendal 1999

Kjønstad, A. & yse, A.:	Velferdsrett I , (kap. 1 – 5, kap. 10). Gyldendal Akademisk 2001
Lysestøl, Peder Martin:	Den nyliberale revolusjonen. Om angrepet på velferdsstaten. De Facto 2001
Molven, O.:	Helse og jus. Gyldendal Akademisk 2000
Opstad,, Leiv:	Økonomisk styring i helse- og sosialsektoren. Gyldendal Akademisk, Oslo 2000
Rønning, Rolf:	Vårt politiske Norge. Fagbokforlaget 1996
Solheim, Liv Johanne/ Øvrelid, Bjarne:	Samhandling i velferdsyrke. Fagbokforlaget 2001
Statens helsetilsyn:	Kvalitetsutvikling i helsetjenesten. 1994

KOMMUNIKASJON, SAMHANDLING OG KONFLIKTLØSNING

Bae, B., Waastad, J. E.(red):	Erkjennelse og anerkjennelse. Universitetsforlaget 1992
Bråten, S.:	Kommunikasjon og samspill, Tano 1998
Bunkholdt, V.(red):	Kunnskap og omsorg. Tano 1996
Corey, M.S., Corey, L.:	Becoming a Helper. Brooks/Cole Publishing Company, Belmont, California 1993
Eide, H.,Eide, T.:	Kommunikasjon i relasjoner. Ad Notam Gyldendal 1996
Guldbrandsen, A., J. Forslin (red):	Helhetlig læring - veier til utvikling hos voksne i utdanning og arbeidsliv. Tano 1997
Holm, U.:	Det räcker inte att vara snäll. Natur och Kultur, Malmö 1995
Hotvedt, T.:	Konflikt og konflikthåndtering i arbeidslivet. Ad Notam Gyldendal 1997
Nordland, Eva:	Gruppen som redskap for læring. Ad Notam Gyldendal, Oslo 1997
Nygård, R.:	Aktør og brikke. Ad Notam Gyldendal 1991
Ohnstad, A.:	Den gode samtalen. Samlaget 1993

- Røkenes, O.H. m.fl.: **Kommunikasjon og sosialt samspill.** Cappelen 1996
- Skau, G.: **Gode fagfolk vokser.** Cappelen 1998
- Stolanowski, P.A. & Rønnestad, H.: **Profesjonell utvikling i psykososialt arbeid.** Cappelen
- Svartdal, O.: **Kommunikasjon og forståelse av atferd.** Tanum Norli 1982
- Thornquist, E.: **Klinikk, kommunikasjon, informasjon.** Ad Notam Gyldendal 1998
- Underlid, K.: **Gruppepsykologi.** Fagbokforlaget 1997
- Wallin Weie, H.-J.: **Relasjonsarbeid og kommunikasjon.** Tano 1997
- Aamodt, L.G.: **Den gode relasjonen.** Ad Notam Gyldendal 1997

ANNEN RELEVANT LITTERATUR

- Abrahamsen, G.: **Det nødvendige samspillet.** Tano 1997
- Andersen, T.: **Reflekterende prosesser.** Mareld, Stockholm 1994
- Andersen, T.: Klienter og terapeuter som samforskere for å øke terapeutens sensitivitet.
I: **Fokus på familien, 4, 1995, s. 193 – 200**
- Avila, D. m.fl. (eds): **The helping Relationship Sourcebook.** Allyn & Bacon, Boston 1977
- Burley-Allen, M.: **Listening.** Wiley & Sons, New York 1982
- Bandler, R., Grinder, J.: **Fra frok til prins.** Mercuri Media 1988
- Blakar, R.M.(1984): **Communication - a Social Perspective on Clinical Issues.** 1984
- Befring, A. K og Ohnstad. B.: **Lov om helsepersonell.** Fagbokforlaget 2000
- Campell, D. m.fl.: **Teaching Systemic Thinking.** Karnac Books, London 1991
- Egan, G.: **The Skilled Helper.** Brooks/Cole Publishing Company, Belmont, California 1990

- Egan, G.: **Exercises in Helping Skills.** Brooks/Cole, Belmont, Cal. 1990
- Elster, T.: **Forklaring og dialektikk.** Pax 1979
- Froestad, J. Et.al. **Funksjonshemming, politikk og samfunn.** (utdrag, kap. 3 –4, og 6 – 6, s. 53 – 109 og 137 – 224) (143 s.) Gyldendal Akademisk Oslo 2000
- Gergen, K.J.: **The Saturated Self.** Basic Books 1991
- Grendstad, N.M.: **Å lære er å oppdage.** Didakta Norsk Forlag 1986
- Guldbrandsen, A.: **Utdanning for arbeid med mennesker.** Sigma 1993
- Gunneriussen, W.: **Aktør, handling og struktur.** Tano 1996
- Habermas, J.: **Communication and the Evolution of Society.** Beacon Press 1979
- Haga, Å. m.fl. (red): **Refleksjon og handling.** Gyldendal 1976
- Henriksen, J.-O., Vetlesen, A.J.: **Nærhet og distanse.** Ad Notam Gyldendal 1997
- Holm, U.: **Empati.** Natur och Kultur, Malmø 1987
- Jensen, P.: **Ansikt til ansikt.** Ad Notam Gyldendal 1994
- Lauvås, K., Lauvås, P.: **Tverrfaglig samarbeid.** (utdrag, kap. 1 – 6,) Tano 1994
- Lauvås, P., Handal G.: **Veiledning og praktisk yrkesteori.** Cappelen 1990
- Lauvås, P. m.fl.: **Kollegaveiledning.** Cappelen 1991
- Levin, I., Frost, J.: **Å forstå hverdagen.** Tano 1996
- Kolb, D.A., m.fl.: **Organisasjons- og ledelsespsykologi -basert på erfaringslæring.** Universitetsforlaget 1986
- Knapp, M.L., Miller, G.R.: **Handbook of Interpersonal Communication.** Sage, London 1994
- Leenderts, T.A.: **Person og profesjon.** Universitetsforlaget 1995
- Løgstrup, K.E.: **Den etiske fordring.** Gyldendal, København 1956
- Metze, E., Nystrup, J.: **Samtaletræning.** Munksgaard, København 1990
- Nerheim, H.: **Vitenskap og kommunikasjon.** Universitetsforlaget 1995

- Nerheim, H.: **Den etiske grunnerfaring.** Universitetsforlaget 1991
- Satir, V.: **Om å skape kontakt.** Aventura 1991
- Schibbye, A.L. Løvlie, L.: Anerkjennelse: en terapeutisk intervensjon. **Tidsskrift for Norsk Psykologforening**, 33, 1966, s. 530 - 537.
- Sellæg, N.J. m.fl.: **Speilbilder.** Cappelen 1993
- Shulman, Lawrence: **The Skills of helping Individuals, Families and Groups** (kap. 1 – 2, kap. 13) F.E. Peacock 1992
- Skovholt, T.M., Rønnestad, M.H.: **The Evolving Professional Self.** J. Wiley & Sons, New York 1992
- Watzlawick, D. m.fl.: **Forandring.** Gyldendal 1980
- Westenholz, A.: **Hvad er meningen.** Gyldendal, København 1990
- Wold, A.H.(ed): **The Dialogical Alternative.** Scandinavian University Press, Oslo 1992
- Zimcen, K.: **Samtalen som verktøy.** Lexis 1993
- Sosial- og helsedepartementet: Rundskriv I-60/2001: Lov om pasientrettigheter.
Rundskriv I-59/2001: Lov om spesialisthelse-tjenesten med mer.
Rundskriv I-20/2001: Lov om helsepersonell med mer.
Rundskriv I-10/2001: Lov om etablering og gjennomføring av psykisk helsevern.
- Sosial - og helsedepartementet: St.meld. nr. 26 (1999-2000): Om verdier for den norske Helsetenesta.
- Sosial- og helsedepartementet: St.meld. nr. 35 (1994-1995): Velferdsmeldingen.

INNHold

DEL I – MÅL OG ORGANISERING

1. INNLEDNING	s. 1
2. MÅL	s. 2
3. INNHold OG ORGANISERING	s. 3
3.1. Kvantitative rammer	s. 3
3.2. Organisering	s. 3
3.2.1. Felles undervisning	s. 4
3.2.2. Ordinær undervisning	s. 5
3.3. Oppmøte og evaluering	s. 5
3.3.1. Oppmøte og evaluering	s. 5
3.4. Ansvar og oppgaver	s. 6

DEL II – MÅL OG INNHold I DE ENKELTE EMNER

4. INNLEDNING	s. 6
5. VITENSKAPSTEORI, FORSKNINGSMETODE OG ETIKK	s. 7
5.1. Plan for delemne 1A – Vitenskapsteori og forskningsmetode	s. 7
5.1.1. Mål.	s. 7
5.1.2. Innhold	s. 7
a) Vitenskapsteori	s. 7
b) Forskningsmetode	s. 8
c) Forskningsetikk	s. 8
5.1.3 Plassering og arbeidsformer	s. 8
5.2. Plan for delemne 1B – Etikk.	s. 8
5.2.1. Mål.	s. 8
5.2.2. Innhold	s. 9
a) Grunnleggende begrep og teorier	s. 9
b) Etikk og yrke	s. 9
c) Etikk, politikk, organisasjon	s. 9
d) Etikk og praksis	s. 9
5.2.3 Plassering og arbeidsformer	s. 9

6. SAMFUNNSFAGLIGE EMNER	s. 10
6.1. Plan for delemne 2A, Stats og kommunalkunnskap, helse- og sosialpolitikk	s. 10
6.1.1. Mål	s. 10
6.1.2. Innhold	s. 10
a) Velferd og forvaltning	s. 10
b) Velferd, helse og rettigheter	s. 10
c) Organisering, samspill og samarbeid	s. 10
6.1.3. Plassering og arbeidsformer	s. 11
6.2. Plan for delemne 2B – Kommunikasjon, samhandling og konfliktløsning	s. 11
6.2.1. Mål	s. 11
6.2.2. Innhold	s. 11
a) Kommunikasjon, gruppe og kultur	s. 11
b) Tjenesteytere og tjenestemottakere	s. 12
c) Yrke, samarbeid og konflikt	s. 12
6.2.3. Plassering og arbeidsmåter	s. 12
 Vedlegg – Veiledende litteratur	 s. 13